

Братаніч О.В.

МОВНА ОСОБИСТІСТЬ Г.КОЧУРА В ЙОГО ЕПІСТОЛЯРНІЙ СПАДЩИНІ

Особистість Григорія Порфирівича Кочура – талановитого перекладача та визначного громадського діяча своєї доби відобразилась і в індивідуальному мовному стилі його епістолярію, що цілком залежить від творчої індивідуальності автора, його світосприймання та світовідчуття, ставлення до явищ навколишньої дійсності та їх оцінки.

Приватна комунікація завжди протистояла офіційному спілкуванню, її основною конститутивною рисою є те, що комунікативні партнери виступають в ній поза своїми соціальними ролями, як “особистості” – носії певних поглядів, смаків, звичок, знань, спогадів, систем цінностей, уподобань тощо... Цінність текстів, у яких зафіксоване приватне спілкування, величезне для культури взагалі, оскільки вони документують індивідуальне мовлення, а отже, роблять можливим його вивчення (3 ; 88).

Листування однієї людини – це своєрідна метамова, ідіостиль. Хоч письменник і користується загальноживаною мовою, проте його індивідуальне світосприймання, психологія мовотворчості зумовлюють витворення особливого мовного світу. Майстер мислить саме такими, а не іншими мовними структурами, викликаючи в уяві індивідуальні образи.

Мова листування несе в собі відбиток особливостей мовних особистостей та значно відрізняється від мови інших стилів. Від адресата, від стосунків, обставин, що пов’язують з адресантом залежить рівень інтимізації текстів їх листів. (1 ; 13). Довіра співбесідників передбачає майже повне взаємопорозуміння, тому листи часто містять алюзії, текстові ремінісценції, метафоричні образи, власні імена, які зрозумілі лише тим, що листуються.

Епістолярний образ митця, як правило, складніший і об’ємніший, ніж той, що вимальовується з його творчості і загальних біографічних відомостей, виходить за рамки його хрестоматійного портрета, суттєво збагачує, а подекуди й руйнує його (2 ; 43).

Мовна особистість Григорія Порфирівича Кочура характеризується високою культурою письма, знанням та дотриманням законів епістолярного стилю, чутливістю у використанні лексики, що говорить про особливе художнє бачення світу.

Епістолярний текст є результатом лінгвокреативного мислення автора. Саме в лексичі виявляється індивідуальна творчість адресанта, він сам обирає слова, конструкції, творить сам.

Лексика листів Кочура дуже різноманітна в функціонально-стилістичному відношенні. Автор дуже часто використовує професійну лексику та жаргон, що мотивовано завданням листа, його змістом:

“Алжирізми - арабізми звів до мінімуму...”(До М.Лукаша; 10.1958 р.)

“Але мене пригнічувала дилетантська поетична техніка..., то вона пише білим віршем ”. (До М.Лукаша; 10.1958 р.)

“... в оригіналі деякі уступи друковані курсивом” (До М.Лукаша; 10.1958 р.)

В індивідуальному новотворі автор шукає найдосконалішої форми для вираження своїх думок, настроїв, почуттів.

Наприклад, новотвори на позначення діяльності Спілки письменників:

“Головбюрокротом там тепер М.Танк” (До М.Лукаша; 02.1968 р.)

“Це мабуть у зв’язку з тим, що тебе включено в число премієспросців” (До М.Лукаша; 12.1967 р.)

“Ходив я уже в завальництво. Веселі роджери кажуть, що їх влаштовує тільки твоя рецензія на Родарі”. (До М.Лукаша; 1964 р.)

“...адже збірка про питання перекладу виявляє дуже рішучу бабофобію..” (До Дроб’язків; 12.05.1958 р.)

- новотвори з прізвищ:

“Злукашіння його Ялтинське сидіння скінчиться.” (До М.Лукаша; 10.01.1971 р.)

“Погомони з нею на Маршакалукашобернські теми...” (До М.Лукаша; 10.01.1971 р.)

“Я авансом дякую за обіцянку дістати для мене бажанівсько-італійську скороспілку”. (До М.Лукаша; 01.10.1958 р.)

Теплоти та дружньої атмосфери листам додає лексика зі здрібніло-пестливими суфіксами:

“Ну і твоя бандеролька” (До М.Лукаша; 12.1967 р.)

“А там тобі, серденько...” (До М.Лукаша; 02.1967 р.)

“... чи прийдеш на часинку перед тим”. (До М.Лукаша; 05.1966 р.)

Негативно забарвленої лексики із здрібнілими суфіксами приблизно стільки ж, скільки й позитивної, вона найчастіше використовуються на позначення творчого процесу та видавничої діяльності:

“Оце вимучую примітивну статейку...” (До М.Лукаша; 02.1967р.)

“Насилу, в поті чола, вибрав шість віршиків...” (До Дроб’язків; 12.05.1958 р.)

Використання згрубіло-просторічної лексики посилює та увиразнює емоційне та оцінне забарвлення

тексту:

“А тут треба хоча б Лукашеві листа нашкрятати” (До М.Лукаша; 02.67 р.)

“Я почав тупцювати навколо цих шістьох віршиків..” (До О.Б.25.05. 68 р.)

“З газет знаєш, що мороки було до дідька..” (До М.Лукаша; 05. 1966 р.)

“Ну, а вернувся – на польському вечорі щось теревенив. А там тобі серденько, був і консул і монсул” (До М.Лукаша; 02.1967).

Особливий інтерес викликає використання Григорієм Кочуром російської лексики. Блискучий знавець понад тридцяти світових мов, перекладач, людина, що принципово спілкувалась виключно українською мовою, Кочур у листах нерідко задля посилення емоційного ефекту застосовує російську лексику та звороти, що надає тексту епістоли ще більшої виразності.

Найчастіше русизми використовуються для характеристики шовіністичної атмосфери у Спілці:

“У Москві три дні засідали (два дні – совєт по по художественному переводу...)” (До М.Лукаша; 02.68р.).

“Ніякого мовного зухвальства- тільки умеренность и аккуратность” (До М.Лукаша; 12.1967)

“Натомість торжество ідеї маємо в поезії..” (До Дроб’язків; 12.05.1958р.)

“Не знаю, що вийде з тих “роздорів”. (До М.Лукаша; 26.03.1971 р.)

- використання русизмів для увиразнення характеристики людей:

“ Наслухавшись панегіриків на Вашу адресу від Ірини Михайлівни, що Вас “сопричислила к лику ангельському”, яки оборонця її і моїх інтересів...” (До М.Лукаша; 01.10.1958 р.)

“А ти волієш відвідувати радения трагиков (в смысле козловодов)” (До М.Лукаша; 1967 р.)

“Лишається железный Коптилов” (До М.Лукаша; 26.01.1971 р.)

- цитування російськомовних зворотів для посилення ефекту самоіронії:

“... у мене та сама депресія, і вона теж ускладнюється тим, що треба ходити среди живых и притворяются непогибшим” (До М.Лукаша; 13.12.1965 р.)

“... узяти листівку й на ній “начертать”...” (До М.Лукаша; 01.10.1958 р.)

“З тамтеї моєї статті в Літературній газеті лишилися тільки “рожки да ножки”, та й то ріжки поспилували ми з Грімичем (До М.Лукаша; 01.10.1958 р.)

цитування інших з відтінком іронії:

“Нешчасливо вибраний розмір... Так і здається, що якийсь енергійний юнак “з налетом одесской бойкости” вигукує, не знаючи, що ж йому робити з тими проклятими крохами юності: Что прикажете делать? Птицам их швырнуть, что ли?!!! (До Дроб’язків; 12ю.05.1958 р.)

“Я зроду не забуду, як істерично писала вона в часи Ждановської навали на музику, що она не может вообразить себе человека, которому искренне захотелось бы послушать музыку, напр., Прокофьева. Мелодии там нет, никакой приятности. Иное дело – Чайковский. Его и А.А.Жданов может пробренчать на фортепиано перед изумленными композиторами.” (До М.Лукаша; 01.1968 р.)

“Тепер читає все це Бажан, недобрим словом згадуючи деяких перекладачів (за чрезмерно творческий перевод). (До М.Лукаша; 26.03.71р.)

Григорій Кочур у листуванні із своїми колегами-перекладачами користується не лише українською та російською мовами. Вільно володіючи більш ніж тридцятьма мовами світу, він активно і невимушено пише назви, прізвища, цитати англійською, польською, французькою, фінською мовами, розраховуючи на повне розуміння адресата. Це є однією зі специфічних рис мовної особистості в епістолярії Григорія Кочура:

“... твій Dragovani sevic і його Igra bogova ili pustinige Ljabavi (не висилаю, щоб не збити тебе на манівці (націоналістичні))” (До М.Лукаша; 01.1968 р.)

“Dank Langung може хай Зісман Вітчизні зробить? (До М.Лукаша; 1965 р.)

Завдяки активній перекладацькій діяльності мова епістол Кочура надзвичайно багата на власні імена та назви:

“Запарився з усім та зовсім: Верлен Жовтневі й Верлен Довгому, Шекспір і Зеров Готеву, Безруч, Сен-Жен Перес, перекладацький збірник і т.д. і т.п.” (До М.Лукаша; 13.12.1965 р.)

“Албан, Леаній, Барбусо, вілла Сюзіні, Мурад з чорними очима - це все для мене (та й не тільки для мене) – “токмо звон”. (До М.Лукаша; 10.1958 р.)

“Є цікаві листи до нього (Хвильового, Стефаніка...)” (До М.Лукаша; 02.1967 р.)

У листах Григорій Кочур демонструє блискуче володіння кращими зразками усної народної творчості, зокрема стійкими словосполученнями, фразеологізмами, що допомагають автору увиразнити свою мову, підкреслити емоційний ефект, передати враження:

“Миколо! І де тебе чорти носять?” (До М.Лукаша; 1965 р.)

“Він щоразу, приходючи до мене, накидається на Д.К. цмокає та руками об поли б’є, мовляв, куди там тому Любимову!” (До М.Лукаша; 03.04.1966 р.)

“... не висилаю, щоб не збити тебе на манівці (націоналістичні)” (До М.Лукаша; 12.1967р.)

Мова епістол Кочура насичена найрізноманітнішими тропами. Одними з основних – є епітети, призначені підкреслювати характерні риси, визначальні якості, збагачувати текст емоційним чи смисловим накалом:

В листуванні ми знаходимо епітети фольклорного походження:

“Я ще симулюю діяльність, - рясно виступаю...” (До М.Лукаша; 13.12.65 р.)

“Гра передає вітання якнайсердечніше” (До Дроб’язків; 12.05.58 р.)

“Прочитай, засвой гарненько й чимдуж висідай з карети минулого, бо в ній нікуди не приїдеш” (До М.Лукаша; 01.1968р.)

“Отже уклінно просимо тебе – напиши обом характеристики” (До М.Лукаша; 01.1968 р.)

професійні епітети, іноді з відтінком гумору:

“Оце вимучую примітивну статейку...” (До М.Лукаша; 02.1967р.)

“...Я не великий прихильник агіографічної літератури, панегіричний тон мені ніколи не подобався”. (До О.Б. 25.05.1968 р.)

“... галичанство тут інкрустоване..., теоретичне трохи зусилля...” (До М.Лукаша; 01.1968 р.)

“Але це ж панічна учасниця всіляких погромних і інших компаній”. (До М.Лукаша; 01.1968 р.)

Мова епістол Кочура надзвичайно змістовна та емоційна, зображувані події характеризуються лаконічно, але надзвичайно точно та влучно, часто за допомогою вдалих порівнянь:

“Не втратив остаточної надії дістати від Вас відповідь, бот я тут, як сліпий.” (До М.Лукаша; 10.1958 р.)

“По друге, темних місць у цих шістьох віршах більше, ніж у “Слові о полку Ігоревім”. (До М.Лукаша; 10.1958 р.)

Кочур демонструє чудову обізнаність у світовій та вітчизняній

- класиці, цитуючи відомі вислови. Вдало підібрана цитата замінює або підкреслює ставлення автора до згадуваних подій:

“Отсюда его, як каже гробар з Гамлета в перекладі Лозинського: Я шлю тобі свої міркування (вони як і наші міркування), а ти підпиши і негайно висилай хоч мені...” (До М.Лукаша; 1964 р.)

“Тувім, коли перекладав “Медного всадника”, то те, що стало примовкою, “на зло надменному соседу” переклав буквально...” (До Дроб’язків 12.05.1958 р.)

“...це все для мене (та й не тільки для мене) – “толко звон”, як казав Тредьяковський”. (До М.Лукаша; 10.1958 р.)

“Богто пише “але прийде божий воїн” (очевидно, не без натяку на типових для чеської хронології “божих войовників”, а Леонід Соломонович виправляє “дужий воїн”. Цікаво, як би він перекладав “Отцы пустытники и жены непорочны” Пушкіна? (До М.Лукаша; 10.1958).

Багато відомих цитат Григорій Кочур дотепно перефразовує, створюючи невеличкі літературні експромти та каламбури :

“Обидва хлопці хороші, стилісти добірні, і школа твоя: ти їх породив, ти їм рекомендації пиши” (До М.Лукаша; 01.1968 р.)

“Приїхав би та послухав міркування на тему “Що Лукашеві можна, того Лукашенятам (чи Лукашенкам, чи щоб не українізувати – Лукашідам) – зась” (До М.Лукаша; 03.04.66 р.)

“Я в них уже зарезав теленка, бо кілька разів писав рецензії...” (До М.Лукаша; 1964 р.)

“У мене та сама депресія, і вона теж ускладнюється тим, що треба ходити среди живих и притворяється непогибшим” (До М.Лукаша; 13.12.1965 р.) .

Листи Григорія Порфировича демонструють лінгвокреативне мислення автора, тому крім переосмислених відомих цитат вони багаті на дотепні авторські афоризми:

“Правда – кинуте брязкальце, щоб потішити й формалістичну дитину...” (До Дроб’язків; 12.05.1958 р.)

“Одержав плоди запоїв – лорчаного і горілчаного” (До М.Лукаша; 02.67р.)

“Він, дорогі, з’являється часом на обрії, тільки не на моєму, а в Дежлітвидаві” (До М.Т.Рильського; 06.10.1961 р.)

“А тепер сюди ще долучився Лівшиць, який тільки у тебе будет отнюдь не лифшид, - адже там є переклад з поетів, що в тебе з ними не усі рахунки зведені...” (До М.Лукаша; 26.03.1971 р.)

“Я з фортеп’яном змагатися закінчив” (До М.Лукаша; 16.03.1971 .)

Листи Григорія Порфировича свідчать також про текстову організацію мовного матеріалу. Вони, не зважаючи на наближеність до розмови, майже діалогу, продумані, відносно послідовні. З цією метою Кочур використовує рубрикацію:

“Насамперед, переклади з Тувіма надсилаю до Вас з проханням пустити далі, і на те є декілька причин:

1. Ви все одно мені не розказали, де живе Всесвіт, і я туди не потраплю.
2. Лукаш сказав мені, що він зовсім поганий кореспондент, багато гірший навіть за Вас.
3. Прочитавши, Ви зробите якість зауваження, а це буде корисно.” (До Дроб’язків; 12.05.1958 р.)

Отже дуже прошу:

1. Дати переклад Лукашеві.
2. Листа теж можна показати – нехай познайомиться із моїми ламентациями.
3. Привіт передати.
4. Якщо переклад хоч деякі хоч трохи сподобаються, - що він думає робити? Я над Тувімом продовжуватиму працювати”. (До Дроб’язків; 17.05.1958 р.)

Лінгвостилістичний аналіз епістолярного спадку Григорія Порфировича Кочура став можливим завдяки високому рівню розвитку сучасного мовознавства, що приділяє особливу увагу фактору людини в мові та допомагає розкриттю його категорій: мовній картині світу, мовній особистості автора, індивідуальному художньому значенню слову, ідіолекту, ідіостилю, асоціативній мережі прихованих (імпліцитних) змістів в тексті, авторський пунктуації, специфічним синтаксичним конструкціям.

Література

1. Глинкина Л.А. Проблемы эпистолярного стиля в русистике // Семантика слова, текста: Тез. докладов международной конференции. Архангельск, 1995.-с.13).
2. Коцюбинська М. Зафіксоване й нетлінне.-К.2001 р. – с.43.
3. Радзівська Т.В. Текст як засіб комунікації.-К.,1998.-с.88.

Ключові слова

Лист, епістола - письмове особисте звернення автора кореспонденції до конкретної особи (чи багатьох осіб), створене за допомогою типових епістолярних елементів ,яке передбачає відповідь адресата.

Епістолярний стиль є явищем міжособового мовного спілкування у вигляді взаємного обміну листами і деякими з супровідних жанрів типу щоденників.

This article is about peculiarities of Hrihory Kotchur’s individual language style in his epistolar heritage .